

NEKATERE MOŽNE OBLIKE DELA Z OTROKI
S POSEBNIM OZIROM NA IZKUŠNJE V DELU
OTROŠKEGA ODDELKA NARODNE BIBLIOTEKE
NA CETINJU

Novak Jovanović

S standardi za ljudske knjižnice v SR Črni gori, sprejetimi leta 1976 (standardi so bili objavljeni v Bibliografskem vjesniku, glasilu Društva bibliotekarjev Črne gore in Centralne narodne biblioteke SRCG »Djurdje Crnojević« s Cetinja, št. 1-2 iz leta 1976), se prvič kvalitetneje regulira status otroških oddelkov v okviru ljudskih knjižnic v tej republiki. V tem dokumentu je med drugim nekaj več rečeno o organizaciji otroškega oddelka, o tem, kako ga je treba urediti, da bi ustrezal svojim nalogam, da bi knjige, s katerimi razpolaga, omogočale, da bi oddelek uresničeval svojo kompleksno, zelo odgovorno vzgojno-izobraževalno funkcijo.

V tem dokumentu je med drugim rečeno, da se velikost takšne knjižnice oziroma oddelka določa po normativu 4,5 kvadratnih metrov na tisoč prebivalcev oziroma enega čitalniškega mesta na tisoč prebivalcev. Tudi je rečeno, da v naselju prek pet tisoč prebivalcev otroški oddelek ne more imeti manj kot 50 kvadratnih metrov delovnega prostora. In dalje, da otroški oddelek v sestavi občinske matične knjižnice (teh je v Črni gori 17) ne more imeti manj kot 2500 knjig v prostem pristopu, a v prostem pristopu mora biti ves fond, če ima knjižnica manj kot 20.000 knjig. V prostorih otroškega oddelka je treba poskrbeti za naslednjo opremo: regal za knjige (enostranski ali dvostranski), več regalov za časopise in časnike (izdelanih tako, da je naslov publikacije vedno viden), pult ali miza za knjižničarskega delavca s kartoteko otrok-bralcev oziroma s posebno kartoteko v bližini delovnega mesta, voziček ali miza za odlaganje vrnjenih publikacij, ena ali več katalognih omar, čitalnične mize za po štiri osebe s stoli.

Zahteve standarda, ki se nanašajo na otroški oddelek, smo navedli zato, da bi opozorili na pozitivne tendence v razvoju otroških oddelkov v tej republiki in na prizadevanja organiziranih struktur knjižničarskih delavcev, da bi se razmere na tem področju spremenile in da bi vse ljudske knjižnice čimprej dobile svoje otroške oddelke in tako izpolnile zahteve 8. člena zakona o knjižničarski dejavnosti v Črni gori, ki pravi: »Ljudska knjižnica ima v svoji sestavi tudi otroški oddelek.«

Do sedaj doseženi rezultati v razvijanju otroških oddelkov v okviru ljudskih knjižnic pa so vendar, to je treba povedati, dokaj skromni.

Po podatkih iz leta 1977 (stanje se ni bistveno spremenilo niti do prejšnjega leta) so otroške oddelke imele knjižnice na Cetinju, v Kotoru, v Ulcinju, v Plevljah in Ivangradu. Druge knjižnice so imele samo določeno, relativno majhno število knjig za otroke. Stanje, s kakršnim nismo zadovoljni, je sedaj še slabše, kajti nekatere knjižnice so bile ob potresu leta 1979 oziroma ob vrsti nadaljnjih potresov resno poškodovane, druge so brez namestitvenih prostorov, a del fondov je uničen ali spravljen na mesta, kjer mu grozi nevarnost, da bo resno prizadet. Takšna je situacija v Ulcinju, kjer smo imeli, vsaj po številu knjig, enega od najboljše opremljenih oddelkov, tako je tudi v Kotoru, v Baru in na Cetinju, kjer so prostori resneje poškodovani.

Dejstvo, da so knjižničarski delavci že sprejeli standarde, ki so glede na obstoječe stanje dokaj ambiciozni, v določenih primerih celo preveč ambiciozni, priča o želji, rekel bi celo o pripravljenosti delavcev v tej dejavnosti, da ustvarijo pogoje za vključitev otrok v krog porabnikov knjižničarskih uslug. Insistiranje stroke, da se to, kar je določeno v standardih, inkorporira v odredbe zakona o knjižničarski dejavnosti, ni uspelo, a kljub temu so standardi postali dovolj pomembno orožje v boju knjižničarskih delavcev, da se razmere na tem področju pospešeno urejajo. V nekaterih središčih so jih celo sprejeli kot zakon. Cilj te akcije je, da bi prišli do takšnih oddelkov v okviru knjižnic ali do takšnih knjižnic, ki bi, poslužujoč se raznih delovnih oblik, pomembneje prispevale v formiranju celovite učenčeve osebnosti; kajti takšna knjižnica mu nudi določena znanja in informacije, poleg tega pa s svojimi raznovrstnimi aktivnostmi spodbuja k ustvarjanju in iniciativnosti. Izhodišče je bilo v tem, da knjižnica oziroma otroški oddelek v okviru knjižnice v sistemu samoupravnega izobraževanja postane izobraževalni faktor, ki naj bi služil celotnemu pouku, se pravi vsem učno-vzgojnim področjem, ne samo pouku književnosti. Zato je v vsako-

dnevni praktični aktivnosti okrog nabave knjig in drugega knjižnega gradiva potrebno, da se nabavljajo vse vrste tega gradiva, kajti le na ta način bo knjižnica ali oddelek mogel opravljati to funkcijo. In tako poleg knjig mora imeti tudi plošče, diafilme, trakove, posnetke in vse drugo, kar je za takšno institucijo potrebno. Knjižnica bo na tak način postala za otroke mnogo bolj privlačna in ti bodo česče prihajali vanjo ter se posluževali njenih uslug.

A da bi knjižnica oziroma otroški oddelek knjižnice postal resnično in stalno shajališče otrok šolske dobe, je treba napraviti več od tega; treba je organizirati vrsto aktivnosti, ki bodo otroke privlačile, ki bodo, da tako rečemo, morda tudi maksimalno okupirale njihovo pozornost. Možno je organizirati podobne aktivnosti, kot jih organizirajo po šolah. To so lahko književni večeri, pogovori s pisatelji, jubilejne prireditve, izdajanje časopisov, stenskih časopisov in podobno. O tem, da je to mogoče delati z malo sredstvi, z malo truda in celo z malo prostora, najzgovorneje pričajo nekateri primeri iz dela otroškega oddelka ljudske knjižnice »Njogoš« na Cetinju.

Ta knjižnica, ena od najstarejših v današnji Črni gori oziroma prva knjižnica v nekdanji črnogorski državi, ustanovljena leta 1868, danes razpolaga z okoli 40.000 knjig, od katerih je tretjina namenjena otrokom. Oddelek je sicer nastal pred dvajsetimi leti in tedaj je imel 1300 knjig. V dveh desetletjih se je torej število knjig podeseiterilo. Poleg knjig domače in tuje književnosti, ki jih je največ, oddelek razpolaga tudi s pomembnim fondom znanstveno-popularne literature, ki je razporejen po strokah. Pristop h knjigi je prost, kar je bilo težko napraviti, ker oddelek razpolaga z dvema prostoroma, s skladiščem in čitalnico, medtem ko sprejemna služba dela v prostoru oddelka za odrasle. To vse pa ne ovira maloštevilnega kolektiva, da ne bi dosegal izrednih uspehov. O tem govori dejstvo, da so tri petine šolskih otrok člani tega oddelka, da se ti redno poslužujejo njegovih uslug, da povprečno preberejo od 35 do 40 tisoč knjig na leto, kar pomeni, da v teku leta vsako knjigo povprečno trikrat preberejo. To je doseženo tudi s tem, da se delovni čas prilagaja, kolikor je najbolj mogoče, potrebam otrok, pa tudi s tem, da se tu organizirajo različne aktivnosti, ki otroke nezadržno privlačijo v knjižnico in jih trajno povezujejo z njo. O tem govori podatek, da je med odraslimi bralci danes največ tistih, ki so se knjižničnih uslug začeli posluževati kot otroci, ki so torej začeli brati v otroškem oddelku. In kako to delajo. Začenja se s prvim razredom, z otroki-prvošolci, ko so spoznali vse črke. Za njihov prvi prihod knjižničarji slavnostno opremijo prostore. Obvezna je

razstava slikanic, a na panojih so izpisani verzi naših znanih otroških pesnikov. Otroci pridejo s svojimi učitelji. Potem se pogovarjajo o pomenu in potrebi branja ter o knjigi, knjižničarji informirajo otroke o knjižnici in jih tudi pogostijo. Pripravijo program, v katerem sodelujejo učenci tukajšnje glasbene šole in njihovi starejši tovariši — člani knjižnice. Po končani slavnosti ti mladi gostje dobijo priložnostno darilo.

Prvi tako organiziran stik s knjižnico ostane v trajnem spominu in obenem z aktivnostmi, ki sledijo, otroke z njo za stalno povezuje. Ravno izkušnje te knjižnice pričajo o tem, da so vsi ti otroci potencialni bralci, in malo jih je, ki potem ne bi bili trajno povezani s to ustanovo.

Tudi »popoldne rojstnih dni« je za otroke privlačna manifestacija. Poteka že osem let, in sicer za otroke, rojene v istem mesecu, navadno zadnji dan. Ta dan se otroci prijavljajo z dokazilom, da so res rojeni v tem mesecu. Tedaj se igrajo, poslušajo glasbo, pojejo, se gostijo in vesele. Ustvarja se prijetno razpoloženje.

Učencem od 1. do 3. razreda se vsak ponedeljek prikazujejo filmi in ob njih berejo teksti. Za takšno starost je to zelo primerna oblika dela, ker otroci zgodbo tudi vizualno doživljajo, uče se opisovati to, kar so videli. S tem se razvija njihovo zanimanje za branje.

Za učence od 4. do 7. razreda se organizirajo literarne igre, in sicer vsak teden na isti dan (ob četrtekih). Gre za tekmovanje, ob katerem otroci skozi igro preverjajo svoje znanje, bogate besedni zaklad, izpričujejo pismenost, inteligenco, duhovitost in ustvarjalnost. To je tekmovanje, ob katerem se učijo, zbližujejo, ki pa mladim učencem prinaša tudi dosti vedrine in prijetnega razpoloženja. Normalno bi bilo pričakovati, da se otroci ene oblike dela kmalu naveličajo. A tu ni tako. Zanimanje za takšne igre ni upadlo, četudi potekajo že polnih deset let. Verjetno zato, ker so po vsebini in po načinu izvedbe zelo različne. Za ilustracijo naj navedem nekatere od tēm pri teh igrah, da bo predstava o njih bolj jasna: Kdo ve napisati največ del, kjer naslov vsebuje ime glavnega junaka; Od ene besede sto novih; Zgodba — štafeta; Kdo bo lepše povedal zgodbo, a da pri tem ne bo uporabljal danih besed; igra sinonimov . . .

Igre so pisne in ustne, tekmovanje posamezno in ekipno. Zmagovalci dobivajo nagrade, ne sicer posebno visoke, a že samo spričo dejstva, da so to nagrade, imajo spodbujevalni in vzgojni pomen. Zmagovalci na posameznih tekmovanjih dobijo tudi diplome, in sicer na posebni slavnosti. Igre dokazujejo, da veliko število otrok čuti nagnjenje do literature, do likovnega in drugega ustvarjanja. Za-

radi tega je bil tudi ustanovljen klub mladih začetnikov z likovno in literarno sekcijo. Imajo občasne sestanke, na katerih člani kluba berejo svoja dela in slikajo.

Že osem let knjižnica izdaja list »Jasike«, ki je glasilo tega kluba in v katerem mladi začetniki objavljajo svoja dela. Dečki in deklice so njegovi uredniki in ga ob neznatni pomoči starejših urejajo, in sicer zelo uspešno. Izhaja enkrat letno, otroci-člani knjižnice pa ga dobivajo brezplačno. List je po svoje tudi letopis oddelka, ker prinaša razne informacije o njegovem delu.

Razen teh stalnih in dokaj pogostnih delovnih oblik oddelek organizira še druge, tudi stalne aktivnosti, a v nekoliko večjih časovnih intervalih. To je tekmovanje v hitrem in točnem računanju z učilom »kdo bo prej«, v katerem sodelujejo učenci drugih in tretjih razredov. Drugo je tekmovanje v književnosti in tudi to zajema starejše osnovnošolce. Šole prijavijo ekipe, še prej pa dobijo od organizatorja propozicije tekmovanja, a priprave potekajo kombinirano: v šoli in v knjižnici. S tem se učenci še posebej navajajo na knjigo, prihajajo v situacijo, da se je poslužujejo s povečano intenzivnostjo, kar spet prispeva k ustvarjanju navad in k razvijanju želje po branju. V teh tekmovanjih sodelujejo celo otroci iz drugih krajev, z območij, ki se z literaturo in s strokovnim vodstvom oskrbujejo v svojih krajih, ki pa so sicer neke vrste knjižnični punkti narodne biblioteke »Njegoš«.

Tekmovanja so v vsem podobna tekmovanjem te vrste na najvišjem nivoju. Njihova vzgojna vrednost je v tem, da pri izdelavi propozicij, pri tekmovalnih listkih, pri delu žirije, pri proglašanju zmagovalcev, pri izročanju nagrad in drugem sodelujejo tudi učenci; ti so pravzaprav skoraj glavni nosilci teh poslov. Sodelovanje starejših je v glavnem inštruktažno, usmerjevalno. Poseben stimulans teh aktivnosti je v tem, ker vse to poteka v prisotnosti publike, novinarjev... Otroci s tem dobivajo možnosti za javno afirmiranje, njihova imena se omenjajo v tisku, v radiu, na televiziji, o njihovih aktivnostih se govori, kar vse močno motivira ne samo tiste, ki sodelujejo v akcijah, ampak tudi tiste izven knjižnice, tako da jo tudi ti često obiskujejo.

Ta knjižnica je razvila dokaj intenzivno sodelovanje z našo nacionalno biblioteko na Cetinju in z drugimi knjižnicami oziroma oddelki istega tipa v deželi. Ti se potem glede dela z otroki poslužujejo izkušenj drugih. Morda v nečem tudi niso izvirni, osamljeni, a vse, kar dosegajo, dosegajo v posebnih pogojih; vse to delajo s tremi izvajalci, z majhnimi sredstvi in do neke mere v neugodnih razmerah. Primer te institucije kaže, da je tudi z majhnimi sred-

stvi mogoče poskrbeti za dober dotok knjig od delovnih organizacij in občanov oziroma učencev. Tu je že ustaljena praksa, da knjige darujejo učenci in njihovi starši, delovne organizacije in krajevna izdajateljska hiša.

Nemara primer te knjižnice oziroma njenega otroškega oddelka ilustrativno govori o tem, kolikšno vzgojno funkcijo more imeti knjižnica in koliko imajo prav tisti zagovorniki moderne koncepcije šolske knjižnice, ki govorijo o poudarjeni vzgojni funkciji knjižnice v šoli in ki trdijo, da knjižnica ni samo laboratorij za pridobivanje znanja, ampak je tudi pomemben faktor vzgoje, ki more neizmerno prispevati k realizaciji učne vsebine in vzgojnih ciljev. Če bi bila knjižnica tako organizirana, bi tudi v najmanjši vzgojno-izobraževalni ustanovi mogla dobiti pravo funkcijo, in v takšni situaciji je odveč vprašanje, ali je potrebna ali nepotrebna oziroma ali nam je potreben knjižničarski delavec s polnim delovnim časom ali naj bi bila to samo oseba, ki ji je spričo določenih okolnosti zmanjkalo ur in ji je zdaj omogočeno, da del dohodka zasluži v knjižnici. To je brez dvoma napaka v naši praksi, a na žalost dovolj težka in dovolj pogostna. Mislim, da bi mi prek naših organov morali kaj več napraviti, da bi takšno stanje vsaj v nekaterih sredinah presegli, da bi namreč v vseh večjih sredinah pri knjižnicah formirali otroške oddelke in da bi bili vsi ti oddelki do neke mere centri za napredek šolskega knjižničarstva, ki bi nadalje otrokom nado- meščali vse tisto, česar jim ne more nuditi knjižnica v šoli, a ki naj ne bi bil nadomestek zanjo, ker to ne more biti. V tem dobro organiziranem sodelovanju pri opravljanju vzgojno-izobraževalnih funkcij v šolski knjižnici je možno poskrbeti tudi za boljšo nabavno politiko, se pravi, možno je z majhnimi sredstvi poskrbeti za boljši izbor literature, posebno tiste, ki jo zahtevajo učni programi.

*Iz srbohrvaščine prevedel
Jože Šifrer*